

Dr. Meller János

„A Duna-parton a barátaimat kivégezték.”

Az interjút Lénárt András készítette 2020. május 21-én, Skype-interjú formájában. Az összefoglalást készítette, jegyzetekkel ellátta: Frojimovics Kinga

Meller János 1935. április 24-én született Budapesten, szülei Meller Vilmos (sz. 1902) és Gutfreund Róza (sz. 1909) voltak, egy húga született, Györgyi 1936-ban. Szűkebb családjából a háború után édesanyja, húga, valamint egy nagynéni és egy nagybácsi maradtak életben. A család apai ágon győri, az ottani rokonok mind meghaltak. Az apai nagyapa, Meller Ignác olajgyáros, még 1935-ben halt meg, de neve ma is ismert Győr-Moson-Sopron megyében: vállalkozói díjat neveztek el róla. [A Győr-Moson-Sopron Megye Gazdaságáért Meller Ignác-díjat 2005-ben alapította a megyei önkormányzat közgyűlése.] A nagypapának hét gyereke született, Vilmos volt a legfiatalabb. Ő Győrben, majd 1933-tól Budapesten volt banktisztviselő, de a háború idején a → zsidótörvények miatt elvesztette munkáját. 1942 áprilisában → munkaszolgálatra hívták be, novemberben halt meg a keleti fronton: aknamezőre hajtották, ahol felrobbant. Ugyanabban a munkaszolgálatos században volt a keleti fronton, mint Petschauer Attila vívó. A család egy győri református paptól tudta meg mindezt, aki eltemette. Levélben értesítette a családot, sőt a háború után meg is látogatta őket.

Anyja családja vallásosabb volt, a háború után sem szakítottak a vallással. Az anyai nagyszülők baromfi-nagykereskedők voltak az alföldi Kisújszálláson. Pulykákkal és gyöngytyúkokkal foglalkoztak, ezeket exportálták Angliába. Nekik is hét gyerekük született. Róza 1933-ban költözött fel Budapestre, akkor ismerkedett meg leendő férjével. Mellerék Budapesten először a Tűzoltó utcában laktak (IX. kerület), majd a Vörösmarty utca 3/b-ben (VII. kerület).

János apja szociáldemokrata volt, az illegális mozgalomban ismerkedtek Kun Józseffel, egy miskolci ügyvéddel. Kun feleségét és két gyermekét Miskolcra Auschwitzba → deportálták, ott haltak meg, míg Kun hamis papírokkal bújkált.

A szociáldemokrata mozgalmon keresztül János apja is kaphatott volna hamis papírokat, de ő ezt visszautasította, el is vitték munkaszolgálatra. (Ezt János többször is említi az interjú során, szembeállítva a „vagány” Kunt apjával. Azt is említi ugyanakkor, hogy Kunnak a háború után súlyos lelki furdalása volt, mivel ő túlélte, családja pedig nem.) A háború után Meller édesanyja Kunhoz ment feleségül, így Kun József lett János nevelőapja.

Az apa halála után a család nehéz körülmények közé került, és Jánost egy családi barát tanácsára a ► fasori Fiúárvaházba adták be 1943 tavaszán, míg a húga otthon maradt az édesanyjával. János jól érezte magát az árvaházban, hétvégéken haza is mehetett családjához – nem laktak messze. János a tanítással és az élelmezéssel is elégedett volt az árvaházban. Vallásoktatás is volt, de csak a gyerekek egy része volt vallásos. János is imádkozott, de valójában csak mímelte. 1943 nyarán a Pécshez közeli Siklósra került egy árvaházi nyaraltatási akció keretében. Egy helyi zsidó családnál lakott négy árvaházi gyerek, és minden nap másik családnál étkeztek.

Az árvaházban nagyjából húszan laktak egy szobában. János azzal, hogy az árvaházban élt hét közben, sokat segített édesanyjának. Neki ugyanis dolgoznia kellett – élelmiszerboltban volt eladó – és két gyereket nem tudott hová elhelyezni napközben. Húgára a házukban egy néni vigyázott, de két gyereket nem vállalt el.

Az árvaházat 1944 áprilisában, egy szőnyegbombázás során bombatalálat érte. János szerint a környéket azért bombázták, mert velük szemben egy SS-parancsnokság volt. A reggeli bombázáskor János éppen az árvaház cipésműhelyében dolgozott. Az árvaháznak volt saját varrodája és cipésműhelye, ahol a gyerekek segédmunkát végeztek. A bombázás miatt egy vasajtó esett a fejére, de szerencsére nem sérült meg komolyabban. Egy bomba az árvaház étkezdéjébe csapódott, ott többen meghaltak. A bombázás után János elmenekült, elindult hazafelé. Félúton találkozott az árvaház felé siető anyjával, aki a bombázás hírére rohant oda. János többet nem ment vissza az árvaházba. Anyja azt mondta, hogy ha naponta csak egy szelet kenyér jut is mindenkinek, akkor sem kerül vissza János az árvaházba.

János 1944-ben, az árvaház után, a Dob utcai állami iskolába járt. Ott ugyan sárga csillagot kellett volna viselnie, de a tanítónő azt mondta, hogy az ő osztályában nincsenek zsidók és nem zsidók, mindenki vegye le a sárga csillagot. A Vörösmarty utcai házukban viszont elég sok antiszemita megnyilvánulással találkozott. Leginkább a házmester és a vice volt antiszemita. „Azok elég nagy dögök voltak” – mondja János.

1944 júniusától a szomszédos házba kellett költözniük, a Vörösmarty utca 5-be. Az egy ún. vegyes ház [→ csillagos ház] volt, a zsidó lakók mellett nem zsidók is maradtak ott. 1944 októberében, a — nyilas hatalomátvétel után anyját egy nap a nyilasok elhurcolták. János és Györgyi egyedül maradtak a csillagos házban. A két gyerek egy ► Dob utcai gyerekotthonba került. Onnan egy nap, valamikor

november végén, a nyilasok a Duna-partra hurcolták a gyerekeket, köztük a Meller testvéreket is. Ezt Kun József valahogy megtudta, motoron a menet mellé hajtott és kimentette a két gyereket. „A Duna-parton a barátaimat kivégezték” – emlékszik vissza János. Őket viszont Kun, akinek hamis nyilas iratai voltak, egy gyerekkori barátja, Bános László1 segítségével, aki akkor szintén az ellenállásban működött, bevitte a → pesti gettóba, a Klauzál téri kórházba. A gyerekek a kórházban a betegeket tologatták, és ellátást kaptak. A gettó felszabadulásáig ott voltak. Amikor a felszabadulás után kimentek az utcára – addig ki sem mozdultak a kórházból – az utcán egymásra halmozott holttesteket láttak mindenfelé.

A gyerekek visszamentek a Vörösmarty utca 3/b-be, ahol a lakást teljesen kifosztva találták, de anyjuk már otthon volt, mivel ő még 1944 telén megszökött a halálmenetből. A csoportját többek között egy ismerős csendőr őrizte, akivel Kisújszálláson voltak játszópajtások, és Győrnél azt tanácsolta az asszonynak, hogy szökjön meg. Így is tett, vonatra szállt és visszautazott Budapestre, ahol onnantól kezdve Kun József segítségével bujkált. Ám erről a gyerekei semmit sem tudtak. 1945 áprilisában Kun Józseffel együtt a család Miskolcra költözött, ahol Kun feleségül vette az özvegyasszonyt.

1 Bánosról és a vele együttműködő Vanczák családról lásd: <http://hdke.hu/emlekezes/embermentok/embermentok-nevsora>